

INIMKAUBANDUS JA SELLE OHVER

Juhendmaterjal spetsialistile

1. Mis on inimkaubandus?

Inimkaubanduse ohver on inimene, keda on sunni või pettusega seksuaalselt, tööalaselt või kuritegevuseks ära kasutatud või kellelt on eemaldatud elundid.

Eestis käsitletakse inimkaubandusena tegu, kus inimest sunnitakse töötama tavapäratutel tingimustel, tegelema prostitutsiooniga, kerjama, panema toime kuritegu või täitma muud vastumeelset kohustust. Inimkaubandusega on tegu ka siis, kui inimest hoitakse sellises olukorras vabaduse võtmise, vägivalda, pettuse, ähvardamise jms abil.

Inimkaubanduse kuritegu iseloomustab kolm tahku: tegevus, viis ja eesmärk.

Mis?	Kuidas?	Miks?
<ul style="list-style-type: none"> • Värbamine • Transportimine • Üleviimine • Varjamine • Vastuvõtmine • Kontrolli vahetamine või üleandmine 	<ul style="list-style-type: none"> • Ähvardades • Jõudu või sunnimeetmeid kasutades • Inimrööviga • Kelmuse või pettusega • Võimu kuritarvitades • Kaitsetut seisundit kasutades • Raha või hüvitist võttes 	<ul style="list-style-type: none"> • Prostituudina vms kasutamiseks • Sunniviisiliseks tööks • Pealesunnitud teenuste osutamiseks (kerjamine, orjus jms) • Kuritegelikuks tegevuseks • Elundite eemaldamiseks

Inimkaubandusega on seotud järgmised kuriteod:

- 1) § 133 – inimkaubandus;
- 2) § 133¹ – inimkaubanduse toetamine;
- 3) § 133² – kupeldamine;
- 4) § 133³ – prostitutsioonile kaasaaitamine;
- 5) § 138 – ebaseaduslik inimuuringute tegemine;
- 6) § 139 – ebaseaduslik siirdematerjali võtmine;
- 7) § 140 – doonorlusele kallutamine;
- 8) § 175 – inimkaubandus alaealise ärakasutamise eesmärgil.

2. Kuidas ohvrit ära tunda?

Allpool on loetletud tunnuseid, mis peaksid tekitama kahtluse, et tegu võib olla inimkaubanduse ohvriga. Sel juhul tasub juhtumit lähemalt uurida. Selleks ei pea olema täidetud kõik loetletud tingimused, piisab, kui mitu nendest on täidetud.

Hoiakud ja käitumine

- ⤴ Ta usub, et peab sunniviisil töötama.
- ⤴ Tal on mulje, et on võlaorjuses ehk peab mingit võlga tagasi teenima.
- ⤴ Ta tunneb, et tal pole võimalik lahkuda.
- ⤴ Ta ei usalda ametivõime.
- ⤴ Ta ei oska kohalikku keelt.
- ⤴ Ta ei tea oma kodu- ega töökoha aadressi Eestis.
- ⤴ Ta püüab vältida jutuajamist oma olukorra teemal.
- ⤴ Ta lugu tundub olevat pähe õpitud või ta räägib erinevaid lugusid ja muudab ütlusi: kuidas ta sattus töökohta ja praegusesse asukohta või tegelema prostitutsiooniga, kes on tema tööandjad, vahendajad, miks ta Eestis on, kuhu ta on teel, kelle juures peatub, jms.

Piiratud vabadus

- ⤴ Tal pole võimalik töökeskkonnast lahkuda.
- ⤴ Ta annab käitumise ja olemisega mõista, et tema liikumist kontrollitakse.
- ⤴ Ta kardab paljastada oma õiguslikku staatust Eestis.
- ⤴ Tema pass või muud reisidokumendid on kellegi teise käes.
- ⤴ Tal on võltsitud pass või muu isikut tõendav dokument.

Tervislik seisund

- ⤴ Ta ilmutab hirmu või ärevust.
- ⤴ Ta ei tihka rääkida ja eelistab, et keegi teine räägib tema eest.
- ⤴ Ta jätab mulje, et keegi kamandab ja juhib teda.
- ⤴ Ta on kogenud vägivalda või sellega ähvardamist iseenda või oma pere ja lähedaste vastu.
- ⤴ Tal on vigastusi, mis viitavad vägivallale.

Töötingimused

- ⤴ Ta on leitud kohast, mis võib olla seotud ekspluateerimisega.
- ⤴ Teda on sunnitud tööle tingimustel, mis on vastuolus inimväärikusega .
- ⤴ Teda on karistuste abil kontrolli all hoitud.
- ⤴ Tal ei olnud võimalust oma töötingimuste üle läbi rääkida.
- ⤴ Tema töötasu on olnud väike või pole seda üldse olnud.
- ⤴ Tema töötasu pole tema käes ja ta ei pääse sellele ligi.
- ⤴ Tema tööaeg on väga pikk.
- ⤴ Tal pole puhkepäevi.

Elutingimused

- ⤴ Ta elutingimused on viletsad.
- ⤴ Tal pole juurdepääsu arstiabile.
- ⤴ Tal on piiratud suhtlemine kellegagi väljaspool töökohta.
- ⤴ Tema kontakt oma perekonnaga on minimaalne või puudub sootuks.
- ⤴ Ta pärineb piirkonnast, mis on tuntud inimkaubanduse poolest .
- ⤴ Tema tööle vahendajad on tema eest maksnud reisi- ja transpordikulud, mida ta peab nüüd töötades tagasi teenima.
- ⤴ Talle on töö kohta antud valelikke lubadusi.

3. Abi ja toetus

- Ohvril on õigus saada abi ja toetust kohe, kui ohvriabitöötajal või mõne teise ametkonna esindajal tekib kahtlus, et tegu võib olla inimkaubanduse ohvriga.
- Et teenuseid saada, peab olema politseile või prokuratuuri esitatud kuriteoteade. Kuriteoteade võib esitada inimene ise, ohvriabitöötaja, vabaühendus vm.
- Kriminaalmenetluses on väga tähtis roll tõenditel. Seetõttu tehke kõik, et tõendid säiliks. Füüsiliste vigastuste korral pöörduge arsti poole, et vigastused fikseeritaks, ja jälgige, et vigastused korralikult dokumenteeritaks. Kui vaja, tehke vigastustest värvifotosid. Samuti hoidke alles kõik dokumentaalsed tõendid – ähvarduskirjad, sõnumid jne. Hoidke alles kõik, mille abil saab tõestada teile tehtud ülekohtu.
- Lapsohvrit esindab üldjuhul tema vanem (vanemad). Kui lapse huvid on vastuolus tema seadusliku esindaja omadega, määrab kohus lapsele erieestkostja. Seni täidab eestkostja ülesandeid see omavalitsus, kus laps elab või viibib.

Kui teiega on kontakti võtnud või teie juurde on suunatud isik, kes võib teie arvates olla inimkaubanduse ohver, siis võib ta kohe juhtida teenuseid saama.

Inimkaubanduse ohvritele mõeldud teenuste keskne kontaktpunkt on **sotsiaalkindlustusameti Põhja piirkonna Tallinna büroo klienditeenindus:**

Pronksi 12
Tel: +372 664 0196
tallinn.oa@sotsiaalkindlustusamet.ee

Kui te ei soovi pöörduda ohvriabitöötaja poole, võtke ühendust mõne valdkonnas tegutseva vabaühendusega.

MTÜ Living For Tomorrow

Kreutzwaldi 24, 10147, Tallinn

Telefon +372 6607 320 või e-post info@lft.ee

Facebook <http://www.facebook.com/living.for.tomorrow>

Juriidiline ja sotsiaalnõustamine, inimkaubanduse nõuandeliini töö

MTÜ Eluliini keskus Atoll

Juriidiline, karjääri, psühholoogiline ja sotsiaalne nõustamine

Registreerimine telefonil 655 6140 E, K, R 15–19 ja T, N 12–16

4. Teenused

- Ohvril on õigus saada abi ja toetust enne kriminaalmenetlust, selle ajal ja mõistliku aja jooksul pärast menetluse lõppu. Teenuseid on õigus saada kohe, selleks ei pea ära ootama politsei või prokuratuuri vastust kuriteoteatele.
- Abi ja toetust antakse üksnes ohvri nõusolekul.
- Inimkaubanduse ohvril on õigus saada järgmisi teenuseid:
 - nõustamist
 - abi riigi- ja omavalitsusasutustega jt suhtlemisel

- turvalist majutust
 - toitlustamist
 - tervishoiuteenuseid
 - materiaalsed abi
 - psühholoogilist abi
 - tõlgete teenuste saamiseks
 - muid ohvri füüsiliseks ja psühhosotsiaalseks taastumiseks vajalikke teenuseid.
- Teenuseid osutatakse nii kaua, kui on vaja – selle üle otsustab inimkaubanduse juhtumitega tegelev sotsiaalkindlustusametite töötaja.
 - Kui kriminaalmenetlust ei alustata, lõpetatakse teenuste osutamine, kuid pakutakse edasi üldisi ohvriabi teenuseid: nõustamist ja abi riigi- ja omavalitsusasutustega jt suhtlemisel.

5. Vägivallakuritegude ohvritele ette nähtud riiklik hüvitis

- Ohvril on õigus saada ka vägivallakuritegude ohvritele ette nähtud riiklikku hüvitist.
- Vägivallakuritegu on otseselt isiku elu või tervise vastu toime pandud kriminaalkorras karistatav tegu, mille tagajärjel kannatanu sureb või saab raske tervisekahjustuse või vähemalt kuus kuud kestva tervisehäire.
- Hüvitise määramisel võetakse arvesse:
 - 1) töövõimetusel tulenevat kahju;
 - 2) ohvri ravikulud;
 - 3) ohvri surmast tulenevat kahju;
 - 4) prillidele, hambaproteesidele jms abivahenditele ning riietele tekitatud kahju;
 - 5) ohvri matusekulud.
- Hüvitise suurus on 80% eelmises punktis viidatud varalisest kahjust.
- Hüvitis ühele ohvrile ja kõigile ülalpeetavatele kokku ei või olla suurem kui 9590 eurot.
- Hüvitistaotlus tuleb esitada sotsiaalkindlustusametile üldjuhul kolme aasta jooksul kuriteo toimepanemisest või ohvri surmast alates.
- Taotluse võib esitada riigis, kus kuritegu toime pandi, või oma elukohariigis. Näiteks kui ohver langes kuriteo ohvriks Soomes, siis võib ta esitada taotluse Eesti sotsiaalkindlustusametile, kes suhtleb Soome vastava asutusega.

6. Erikohtlemine ja kaitse kriminaalmenetluses

- Kui on alustatud kriminaalmenetlust, siis ohvrit käsitletakse kannatanuna.
- Üldised juhised kannatanule leiab justiitsministeeriumi võrgukodust:
http://www.just.ee/sites/www.just.ee/files/nouandeid_kuriteos_kannatanule.pdf.

7. Välismaalased

Kui kannatanu on Euroopa Liidu kodanik

- ELi kodanikel on õigus viibida liikmesriigi territooriumil kuni kolm kuud kehtiva reisidokumendi või isikutunnistuse alusel, ilma et ta peaks elamisõigust registreerima.
- Kui kannatanu registreerib oma elukoha Eesti rahvastikuregistris, saab ta elamisõiguse viieks aastaks. Ka tema pereliikmele antakse tähtajaline elamisõigus, kui ta vastab elamisõiguse andmise tingimustele.

Kui kannatanu on kolmanda riigi kodanik

- Kui kannatanu ei ole Euroopa Liidu, Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigi või Šveitsi kodanik või tema perekonnaliige, antakse talle järelemõtlemisaeg.
- Prokuratuuril on õigus taotleda kannatanule tähtajalist elamisluba.
- Kannatanul on õigus esitada taotlus rahvusvahelise kaitse saamiseks.
- Inimkaubanduse ohvrile ettenähtud teenuseid ja abi antakse järelemõtlemisajal, elamisloa taotluse läbivaatamise ajal ja elamisloa kehtivuse ajal.
- Kui kannatanule on antud tähtajaline elamisluba ja ta on Eestis seaduslikult elanud alla viie aasta, on tal õigus osaleda kohanemisprogrammis.

Järelemõtlemisaeg

- Järelemõtlemisaeg on mõeldud selleks, et ohver saaks taastuda ja otsustada, kas ta tahab teha politsei ja prokuratuuriga koostööd või mitte. Järelemõtlemisaeg kestab 30–60 päeva.
- Prokuratuur võib järelemõtlemisaja lõpetada, kui kannatanu on vabatahtlikult ja omal algatusel loonud uuesti kontakti kuriteos kahtlustatava või süüdistatavaga.
- Kui kannatanul pole riigis viibimiseks seaduslikku alust, siis järelemõtlemisajaks tema väljasaatmine peatatakse.

Elamisluba

- Kui kannatanu on aidanud uurimisele kaasa ja katkestanud kõik suhted kahtlustatavate või süüdistatavatega, taotleb prokurör pärast järelemõtlemisaja lõppu talle tähtajalist elamisluba (tema soovi korral).
- Elamisluba kriminaalmenetluses osalemiseks antakse kuueks kuni kaheteistkümneks kuuks (prokuratuur võib taotleda selle pikendamist). Sellise elamisloaga on õigus Eestis töötada ja õppida.
- Kriminaalmenetluses osalemiseks antava elamisloa võib tunnistada kehtetuks, kui kannatanu on loobunud kuriteo lahendamisele kaasa aitamast või on vabatahtlikult taastanud suhted kahtlustatava või süüdistatavaga.
- Liikmesriigis vähemalt viis aastat seaduslikult elanud kolmanda riigi kodanikust ohvril on õigus taotleda pikaajalise elaniku elamisluba.

Töötamine

- Euroopa Liidu või Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigi ja Šveitsi kodanik võib Eestis elada ja töötada ilma tähtajalist elamisõigust registreerimata kuni kolm kuud. ELi kodaniku välismaalasest pereliige võib Eestis töötada ainult siis, kui talle on antud ELi pereliikme tähtajaline või alaline elamisõigus.
- Kolmandate riikide kodanikud, kes elavad Eestis elamisloa alusel, võivad üldjuhul Eestis töötada. Viisa alusel või viisavabalt Eestis viibiv kolmanda riigi kodanik võib töötada, kui tema lühiajaline töötamine on registreeritud politsei- ja piirivalveametis.
- Töötajal on õigus nõuda töövaidluskomisjoni või kohtu kaudu oma töötasu kolme aasta jooksul arvates ajast, millal töötaja sai või pidi saama teada oma õiguste rikkumisest, näiteks töötasu mittemaksmisest või vähem maksmisest. Töötasu on õigus nõuda kolme aasta jooksul olenemata sellest, kas töötaja töötab tööandja juures või on töösuhe lõppenud.

- Töötaja võib töövaidluse lahendamiseks pöörduda kas töövaidluskomisjoni või kohtu poole. Töövaidluskomisjoni pöördudes tuleb arvestada, et seal ei lahendata vaidlusi rahaliste nõuete üle, mis ületavad 10 000 eurot.
- Kui välismaalane on töövaidluse ajaks Eestist lahkunud, lahkub Eestist selle ajal või saadetakse selle ajal Eestist välja, siis vaadatakse töövaidlus läbi tema kohalolekuta.

Tagasisaatmine

- Kui kannatanul pole Eestis viibimiseks seaduslikku alust, peab ta Eestist lahkuma lahkumisettekirjutuses määratud tähtaja jooksul.
- Inimkaubanduse ohvrile, kellele Eesti on väljastanud elamisloa kriminaalmenetluses osalemiseks, kohaldatakse lahkumisettekirjutusega sissesõidukeeldu üksnes juhul, kui ta kujutab ohtu avalikule korrale või riigi julgeolekule.
- Lahkumisettekirjutuses sätestatud lahkumiskohustuse vabatahtliku täitmise tähtaega võib politsei- ja piirivalveamet pikendada kuni 30 päeva võrra korraga, kui seda õigustavad erandlikud asjaolud, nt perekondlikud ja sotsiaalsed sidemed Eestis, koolis käivad lapsed või muud asjaolud.
- Kannatanu võib lahkumisettekirjutuse vaidlustada. Kui tal pole raha lahkumisettekirjutuse vaidlustamiseks, on tal õigus taotleda riigi õigusabi (vt www.just.ee/oigusabi).